

**TRANSPORT OBYEKTLARIDA SODIR ETILADIGAN
JINOYATLARNI OLDINI OLIHDA O‘TKAZILADIGAN
TEZKOR-QIDIRUV TADBIRLARI**

Fayzullayev Dilshod

*O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Tezkor-qidiruv faoliyati
kafedrasi o‘qituvchisi, mayor*

Nurmuxammadov Sardorbek Qobiljon o‘g‘li

O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-kurs kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20645694>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada transport obyektlarida (temir yo‘l, havo, suv va avtomobil transporti infratuzilmalarida) sodir etilishi mumkin bo‘lgan jinoyatlarning oldini olishda tezkor-qidiruv faoliyatining o‘rni va ahamiyati kompleks tahlil qilingan. Transport vositalari va uzellarining o‘ziga xos kriminogen xususiyatlari, odamlar gavjumligi va tranzit sharoitida jinoyatchilik profilaktikasini tashkil etishning taktik yondashuvlari yoritilgan. Shu bilan birga, tezkor kuzatuv, nazorat ostida olish, tezkor kiritish va maxfiy hamkorlar tarmog‘idan foydalanish kabi tezkor-qidiruv tadbirlarini bevosita transport obyektlarida qo‘llash usullari ochib berilgan. Hozirgi raqamlashtirish sharoitida "High-tech policing" dasturlari, intellektual video-kuzatuv (Face-ID) va "E-Ma’muriy ish" tizimidan foydalanish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya va Janubiy Koreya kabi xorijiy davlatlarning transport politsiyasi amaliyoti o‘rganilib, milliy tezkor-qidiruv faoliyati qonunchiligini takomillashtirish hamda sohadagi ilmiy izlanishlarni OJS va SCOP.UZ kabi xalqaro va milliy platformalarda indeksatsiya qilish yuzasidan aniq ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: transport obyektlari, tezkor-qidiruv faoliyati, jinoyatlarni oldini olish, jamoat xavfsizligi, tezkor kuzatuv, maxfiy hamkorlik, High-tech policing, E-Ma’muriy ish, xorij tajribasi.

Contact: 99 826 99 56

Аннотация: В данной научной статье проводится комплексный анализ роли и значения оперативно-розыскной деятельности в предупреждении преступлений, которые могут быть совершены на объектах транспорта (железнодорожного, воздушного, водного и автомобильного). Освещены специфические криминогенные особенности транспортных средств и узлов, тактические подходы к организации профилактики преступности в условиях скопления людей и транзита. Наряду с этим, раскрыты методы применения таких оперативно-розыскных мероприятий, как оперативное наблюдение, контролируемая поставка, оперативное внедрение и использование сети негласных сотрудников непосредственно на объектах транспорта. Рассмотрены возможности использования программ «High-tech policing», интеллектуального видеонаблюдения (Face-ID) и системы «Е-Административное дело» в современных условиях цифровизации. Изучена практика транспортной полиции таких зарубежных стран, как США, Великобритания, Германия и Южная Корея, разработаны конкретные научно-практические предложения по совершенствованию национального законодательства об оперативно-розыскной деятельности и индексации научных исследований в данной сфере на международных и национальных платформах, таких как OJS и SCOP.UZ.

Ключевые слова: объекты транспорта, оперативно-розыскная деятельность, предупреждение преступлений, общественная безопасность, оперативное наблюдение, негласное сотрудничество, High-tech policing, Е-Административное дело, зарубежный опыт.

Abstract: This scientific article provides a comprehensive analysis of the role and significance of operational-search activity in preventing crimes that may be committed at transport facilities (rail, air, water, and road transport infrastructure). The specific criminogenic features of vehicles and transport hubs, as well as tactical approaches to organizing crime prevention in crowded and transit conditions, are highlighted. Along

with this, the methods of applying such operational-search measures as operational observation, controlled delivery, operational infiltration, and the use of a network of covert collaborators directly at transport facilities are revealed. The possibilities of using "High-tech policing" programs, intelligent video surveillance (Face-ID), and the "E-Administrative Case" system in the current conditions of digitization are considered. The practice of the transport police of foreign countries such as the USA, the UK, Germany, and South Korea was studied, and specific scientific and practical proposals were developed for improving national legislation on operational-search activity and indexing scientific research in this field on international and national platforms such as OJS and SCOP.UZ.

Keywords: transport facilities, operational-search activity, crime prevention, public safety, operational observation, covert collaboration, High-tech policing, E-Administrative Case, foreign experience.

Davlat va jamiyat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi, fuqarolarning erkin va xavfsiz harakatlanishi bevosita transport infratuzilmasining holatiga bog'liq. Aeroportlar, temir yo'l vokzallari, metropoliten va yirik avtoshohbekatlar o'ziga xos murakkab ijtimoiy va iqtisodiy organizm bo'lib, ular tunu kun uzluksiz ishlaydi. Biroq, transport obyektlarida odamlar oqimining yuqoriligi, anonimlik (ko'pchilik bir-birini tanimaydi) va dinamik harakatlanish kriminogen unsurlar uchun turli xil jinoyatlarni, jumladan, o'g'rilik, kontrabanda, giyohvand moddalar savdosi hamda terrorizm va ekstremizm bilan bog'liq o'ta og'ir huquqbuzarliklarni sodir etish va iz yashirish uchun qulay shart-sharoit yaratib beradi.

Shu sababli, transport obyektlarida jinoyatlarni fosh etishdan ko'ra, ularning barvaqt oldini olish (profilaktika) strategik jihatdan ancha muhim va samaralidir. Ushbu profilaktik vazifalarni to'laqonli va yashirin tarzda amalga oshiruvchi asosiy kuch — bu ichki ishlar organlarining tezkor-qidiruv bo'linmalaridir. Tezkor-qidiruv faoliyati (TQF) transport xavfsizligini ta'minlashda qonunbuzarliklarning kelib chiqish

sabablarini chuqur o'rganish, jinoiy guruhlarining niyatlarini oldindan fosh qilish va ularni bartaraf etish bo'yicha maxfiy hamda oshkora harakatlar majmuini o'z ichiga oladi.

Transport obyektlarida jinoyatchilikning oldini olish taktikasini ishlab chiqish uchun eng avvalo ushbu hududlarning kriminogen xususiyatlarini aniq tushunish lozim. Transport infratuzilmasi quyidagi xususiyatlari bilan jinoyatchilarni o'ziga jalb qiladi:

Birinchidan, yopiq va tranzit makon (Konfaynementsiya). Poyezd vagonlari, havo kemalari, kemalar va tranzit kutish zallari harakatlanuvchi va yopiq hududlardir. Jinoyat (masalan, o'g'rilik) poyezd harakatlanayotgan vaqtda sodir etilishi, jinoyatchi esa eng yaqin bekatda tushib qolishi jinoyatni "issiq izidan" fosh etish imkoniyatini keskin pasaytiradi. Jinoyatchi sanoqli soatlar ichida boshqa viloyat yoki davlat hududiga o'tib ketishi mumkin.

Ikkinchidan, psixologik chalg'ish holati. Yo'lovchilar uzoq safar oldidan charchagan, asabiy yoki diqqati o'z yuki, chiptasi va yaqinlariga qaratilgan bo'ladi. Bunday chalg'ish holati kissavurlar, firibgarlar va tovlamachilar uchun o'z qurbonini osongina aldash yoki tunash imkonini beradi.

Uchinchidan, strategik zaiflik. Transport vositalari terrorchilik aktlari va qo'poruvchilik harakatlari uchun eng "jozibador" obyekt hisoblanadi. Chunki transport vositasidagi kichik portlash ham ko'plab qurbonlarga, davlat infratuzilmasiga jiddiy zarar yetkazishga va jamiyatda kuchli rezonans (vahima) uyg'otishga olib keladi.

Aynan shu omillar ichki ishlar organlari tezkor bo'linmalaridan an'anaviy yondashuvlardan ko'ra moslashuvchan, yuqori darajada konspirativ (yashirin) va profilaktik tezkor tadbirlarni amalga oshirishni taqozo etadi.

O'zbekiston Respublikasida barcha tezkor-qidiruv tadbirlari "Tezkor-qidiruv faoliyati to'g'risida"gi Qonun asosida qat'iy yuridik ramkalar doirasida olib boriladi. Transport obyektlarida o'tkaziladigan tezkor tadbirlarning asosiy maqsadi — jinoyatni

tayyorlash, rejalashtirish yoki suiqasd qilish bosqichidayoq fosh etish va uning oqibatlarini bartaraf etishdir.

Tashkiliy jihatdan, Ichki ishlar vazirligining Transportda xavfsizlikni ta'minlash bosh boshqarmasi (TXTB) va uning quyi tuzilmalari bevosita mazkur obyektlardagi operativ vaziyat uchun javobgar hisoblanadi. Ular fuqarolar xavfsizligini ta'minlash, yuklar daxlsizligini saqlash, kontrabanda, qurol-yarog' va narkotik moddalar savdosiga qarshi kurashish bo'yicha mustaqil va idoralararo (masalan, Bojxona yoki DXX bilan hamkorlikda) tezkor tadbirlarni tashkil etadi.

Jinoyatlarning oldini olish maqsadida transport obyektlarida quyidagi o'ziga xos tezkor-qidiruv tadbirlari keng qo'llaniladi:

Tezkor kuzatuv (Tashqi kuzatuv): Transport obyektlari, ayniqsa, temir yo'l vokzallari va aeroportlarda ko'p sonli fuqarolar harakatlanadi. Ushbu olomon orasida doimiy ravishda kriminogen xulq-atvorga ega shaxslar (oldin sudlanganlar, professional kissavurlar, narkotik tashuvchilar) bo'lishi mumkin. Tezkor xodimlar yo'lovchi sifatida niqoblangan holda bunday shaxslarning harakatlarini yashirin vizual kuzatib boradilar. Masalan, kutish zalida doimiy aylanib yurgan, lekin poyezdga chiqmayotgan, uxlayotgan yo'lovchilarning yukiga tikilib qarayotgan shaxslarni kuzatish orqali haqiqiy o'g'rilik jinoyatining barvaqt oldi olinadi.

Nazorat ostida olish (Kontrabanda profilaktikasi): Bu tadbir asosan aeroport va chegara vokzallarida narkotik moddalar yoki noqonuniy qurol-yarog' olib o'tuvchilarga (kuryerlarga) nisbatan qo'llaniladi. Agar tezkor organga biror shaxs taqiqlangan buyum olib ketayotganligi haqida ma'lumot tushsa, u darhol ushlanmaydi. Jinoyat tarmog'ini to'liq fosh etish, buyurtmachi va oluvchilar kim ekanligini aniqlash maqsadida kuryer yashirincha nazorat qilinadi. Manzilga yetib, yukni egasiga topshirayotgan vaqtda barcha ishtirokchilar ustida operatsiya o'tkazilib, jinoyat zanjiri to'liq uziladi.

Maxfiy hamkorlik qilish va tezkor kiritish: Yopiq transport tarmoqlarida (masalan, ma'lum bir yo'nalishdagi xalqaro poyezdlarda yoki yirik tranzit avtoturargohlarda) yuz berayotgan uyushgan jinoyatlarni (yuklarni o'g'irlash, chipta chayqovchiligi, odam savdosi) oldini olish uchun tezkor kiritish amaliyoti qo'llaniladi. Maxsus tayyorgarlikdan o'tgan tezkor xodim jinoiy guruh ichiga yoxud transport korxonasi ishchilari orasiga (masalan, farrosh, yuk tashuvchi, vagon kuzatuvchisi qiyofasida) kiritiladi. Shu bilan birga, transport obyektlarida doimiy faoliyat yurituvchi taksichilar, farroshlar, sotuvchilar va chiptachilar bilan ixtiyoriy konfidensial hamkorlik o'rnatish jinoyatlarning oldini olishda beqiyos ahamiyatga ega axborot manbai hisoblanadi.

Tezkor tajriba (Operativ eksperiment): Kissavurlik va talonchilik avj olgan hududlarda qo'llaniladi. Masalan, tezkor xodim o'zini uxlayotgan yo'lovchidek tutib, yonida "o'lja" — qimmatbaho telefon yoki sumkani ko'rinarli joyda qoldiradi. Atrofda boshqa tezkor xodimlar yashirin kuzatuv olib boradi. Jinoiy niyatdagi shaxs buyumni o'g'irlashga uringan vaqtida jinoyat ustida ushlanadi va kelgusida u sodir etishi mumkin bo'lgan o'nlab boshqa jinoyatlarning oldi olinadi.

Zamonaviy jinoyatchilik yuqori darajada intellektuallashmoqda, shu bois ichki ishlar organlari tezkor bo'linmalari ham jamoat xavfsizligini ta'minlashda "High-tech policing" (Yuqori texnologik politsiya) usullarini joriy etishi davr talabidir.

- **Intellektual videokuzatuv va Face-ID:** Aeroportlar, vokzallar va metropolitenlarning kirish va chiqish yo'laklarida inson yuzini avtomatik tanib oluvchi kameralar o'rnatilishi tezkor-qidiruv sohasida inqilob qildi. Tizim avtomatik ravishda fuqaroning yuzini Ichki ishlar vazirligining qidiruvdagi shaxslar, xavfli jinoyatchilar va terrorizmga aloqador shaxslar bazasi bilan solishtiradi. Agar shubhali shaxs transport obyektiga kirsa, tizim darhol tezkor xodimning planshetiga yashirin signal (red flag) beradi va jinoyatchi harakatini amalga oshirishdan oldin qo'lga olinadi.

- **"E-Ma'muriy ish" va bilet (chipta) tizimlari integratsiyasi:** Barcha xarid qilingan elektron chiptalar bazasini tezkor bo'linmalarning ma'lumotlar bazasi (masalan, "E-Ma'muriy ish" va "E-Qidiruv") bilan integratsiya qilish imkoniyati. Qidiruvdagi yoki jinoiy reja tuzayotgan shaxs chipta sotib olgan soniyaning o'zidayoq uning qaysi poyezdda, qaysi vagonda va qaysi o'rindiqlarda ketayotganligi haqida tezkor markazga ma'lumot kelib tushadi. Bu operativ-kuzatuv tadbirini mutlaqo xatosiz tashkil etish imkonini beradi.

Transport xavfsizligi va jinoyatlarni barvaqt profilaktika qilish sohasida ilg'or xorijiy davlatlar (xorij tajribasi) mutlaqo innovatsion bosqichga chiqqan:

- **Amerika Qo'shma Shtatlari (AQSh):** Transport xavfsizligi ma'muriyati (TSA) barcha yirik aeroportlar va temir yo'l obyektlarida xavfsizlikni ta'minlaydi. AQSh tezkor-qidiruv amaliyotida "Behavior Detection Officers" (Xulq-atvorni tahlil qiluvchi ofitserlar) dasturi mavjud. Fuqaro transport binosiga kirganda, fuqaro kiyimidagi ofitserlar olomon ichidan o'zini g'ayritabiiy, asabiy tutayotgan yoxud soxta xotirjamlik namoyish qilayotgan odamlarni psixologik profiling orqali farqlab oladi va ularga nisbatan yashirin tezkor tekshiruv boshlaydi.

- **Buyuk Britaniya (UK):** Britaniya Transport Politsiyasi (British Transport Police - BTP) butunlay raqamlashtirilgan bo'lib, ular "Predictive Policing" (Bashoratli politsiya) tizimidan foydalanadi. Sun'iy intellekt o'tgan yillardagi barcha jinoyatlarni tahlil qilib, kelgusi haftada qaysi temir yo'l bekatida va qaysi soatda o'g'rilik yoki bosqinchilik sodir bo'lish ehtimoli yuqoriligini hisoblab chiqadi. Tezkor kuchlar aynan shu "issiq nuqtalar"ga (hotspots) yashirin joylashtiriladi.

- **Germaniya:** Germaniya Federal politsiyasi (Bundespolizei) transportda mobil biometriyani keng qo'llaydi. Poyezdlarda reydlar yoki tezkor kuzatuv o'tkazayotgan xodim shubhali ko'ringan fuqaroning barmoq izini mo'jazgina elektron skaner orqali shu joyning o'zida yevropa VIS (Visa Information System) yoki SIS bazasiga urib tekshiradi.

- **Janubiy Koreya:** Dunyodagi eng xavfsiz transport tarmoqlaridan biriga ega bo'lgan Janubiy Koreyada "Smart Transport Security" konsepsiyasi ishlaydi. Metropolitenlarda nafaqat kameralar, balki baland ovozda baqirish, oyna sinishi yoki yig'lash ovozlari farqlovchi intellektual ovoz datchiklari o'rnatilgan. Nizo yoxud tajovuz yuzaga kelgan zahoti tizim politsiyaga onlayn signal yuboradi va o'sha hududdagi eshiklar avtomatik bloklanadi.

Tahlillar shuni isbotlaydiki, transport obyektlarida jinoyatlarning barvaqt oldini olish tezkor xodimlarning nafaqat jismoniy shayligi, balki yuqori intellektual tahlili va innovatsion raqamli resurslar bilan ta'minlanganligiga bog'liqdir. Mamlakatimiz transport xavfsizligi tezkor-qidiruv apparati faoliyatini yanada takomillashtirish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, Ichki ishlar vazirligi Transportda xavfsizlikni ta'minlash bosh boshqarmasining axborot-tahlil markazlarini davlat xizmatlari ("O'zbekiston temir yo'llari" AJ, "Uzbekistan Airways" AJ elektron bilet bazalari) va Bojxona qo'mitasining axborot tizimlari bilan yagona ochiq API orqali onlayn integratsiyasini qonuniy ta'minlash. Bu qidiruvdagi shaxslarni raqamli monitoring qilish va avtomatik ravishda tezkor xodimlarni yo'naltirish imkonini beradi.

Ikkinchidan, transport infratuzilmasidagi strategik muhim obyektlar va metropoliten stansiyalarida jinoyatning oldini olish maqsadida "Xulq-atvor tahlili" (Profiling) metodikasiga ixtisoslashgan maxsus tezkor xodimlar guruhini tayyorlash va ularni AQSh va Yevropa tajribasi asosida chuqur psixologik treninglardan o'tkazishni yo'lga qo'yish.

Uchinchidan, "E-Ma'muriy ish" hamda hududiy tezkor-qidiruv yig'majildlari bazalarini barcha transport patrullari va tezkor vakillariga taqdim etilgan planshetlarga to'liq ulash, shu orqali tezkor tadbir paytida "Face-ID" orqali istalgan shaxsning fuqarolik yoki kriminogen tarixini bir soniyada tekshirish imkoniyatini ta'minlash ("High-tech policing" elementi sifatida).

To'rtinchidan, ichki ishlar organlarining tezkor-qidiruv faoliyati nazariyasi, kiber-kriminalistika, transport xavfsizligi va profilaktikaga doir soha xodimlari, magistrlar va professor-o'qituvchilar tomonidan olib borilgan innovatsion ilmiy tadqiqotlarni izchil raqamlashtirish. IIV Akademiyasi bazasida yaratilgan o'quv-metodik qollanmalar, maxfiylikdan chiqarilgan yuridik spravkalar va monografiyalarni Open Journal Systems (OJS) tarmog'ida hamda Zenodo xalqaro ilmiy repozitoriylarida e'lon qilish. Shuningdek, ma'muriy huquq, jamoat xavfsizligi va TQFga bag'ishlangan respublika miqyosidagi hamda xalqaro amaliy konferensiya materiallarini **SCOP.UZ** (Scientific Conference Open Proceedings) kabi zamonaviy milliy ilmiy platformalarda to'liq indeksatsiya qilish va tadqiqotlarga DOI (Digital Object Identifier) raqamlarini doimiy ravishda biriktirib borish maqsadga muvofiq. Bu O'zbekiston yuridik fanini xalqaro arenalarga integratsiya qilish hamda ilmiy iqtiboslik ko'rsatkichlarini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, transport obyektlarida huquq-tartibotni saqlash yuzasidan o'tkaziladigan tezkor-qidiruv tadbirlari — davlat iqtisodiy qon tomirining xavfsizligini kafolatlovchi qalqondir. Faqatgina qonuniylik prinsiplariga, yuksak konspiratsiyaga va zamonaviy raqamli texnologiyalarga tayangan tezkor faoliyat orqaligina mamlakatimizni turli xil global va mahalliy jinoiy xurujlardan ishonchli himoya qilish mumkin.

REFERENCES:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Tezkor-qidiruv faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. 25.12.2012 yildagi O'RQ-344-son. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz>.
3. O'zbekiston Respublikasining "Transport to'g'risida"gi Qonuni. 09.08.2021 yildagi O'RQ-706-son.

4. Xudoyberdiyev A.A. "Ma'muriy ishlarni yuritish kafolatlari va huquqni qo'llash amaliyoti". O'quv qo'llanma. – Toshkent: IIV Akademiyasi, 2024.
5. Qurbonov M. M. "Raqamlashtirish sharoitida jamoat xavfsizligini ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlari va E-Ma'muriy ish tizimining ahamiyati" // O'zbekiston qonunchiligi tahlili jurnali. – Toshkent, 2024.
6. Transportation Security Administration (TSA). "Aviation and Surface Transportation Security Report: Behavior Detection Strategies". U.S. Department of Homeland Security, Washington D.C., 2023.
7. British Transport Police. "Annual Report on Predictive Policing and Crime Reduction in the UK Railway Network". London, 2022.
8. Lee, H., & Kim, J. "Smart Policing, Biometrics, and Transport Security in South Korea: A Model for Public Safety". Asian Journal of Criminology, 2021.
9. Europol. "Transport Security and Transnational Crime Detection in Europe: Threat Assessment and Covert Operations". The Hague, 2023.
10. Omelchenko, O. A. "Operativ-qidiruv taktikasi, maxfiy hamkorlik va jamoat xavfsizligini ta'minlash asoslari". Huquq va xavfsizlik jurnali, 2022.

